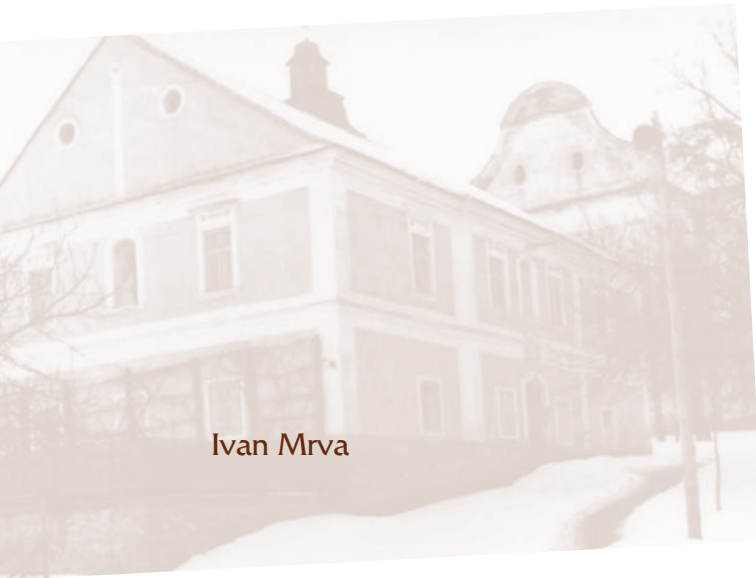

Z dejín farnosti Nitrianska Blatnica

Ivan Mrva

Najstaršie obdobie

Farnosť Nitrianska Blatnica patrí medzi veľmi staré. Svedčí o tom starobyľý kostolík sv. Juraja, ale aj dávna história farského kostola a samotnej fary. Bezmála tisíc rokov bola súčasťou ostrihomskej arcidiecézy a jej menšieho územno-správneho celku - Nitrianskeho archidiakonátu, neskôr aj Topoľčianskeho dištriktu a dekanátu Radošina. Od roku 1922 patrila pod jurisdikciu Trnavskej apoštolskej administratúry a po vzniku Bratislavsko-trnavskej arcidiecézy bola pričlenená k nej a zaradená do Topoľčianskeho dekanátu. V súvislosti s novou organizáciou rímsko-katolíckej cirkvi je v súčasnosti jednou z farností diecézy so sídlom v Nitre a opäť patrí k dekanátu Radošina. K farnosti patria aj filiálky: V polovici 17. storočia to boli len Krtovce, potom pribudli aj Vozokany a Lipovník, ktorý však bol odčlenený v roku 2004 a priradený k Bojnjej.

Kedy sa naši predkovia oboznámili s kresťanstvom, sa presne nevie. Bolo to pravdepodobne už v období Markomanských vojen, keď na naše územie prišli v rímskom vojsku aj kresťanskí legionári. Kresťanstvo sa postupne šírilo, no dlho pretrvával náboženský synkretizmus, miešanina pohanstva s novou vierou. V súvislosti s novými objavmi v susednej Bojnjej máme hmatateľné dôkazy, že misia sv. Cyrila a Metoda bola už len poslednou fázou kristianizácie Slovákov.

Ako a v ktorom období vznikol farský kostol sv. Mórica v Nitrianskej Blatnici, tiež nevieme presne. Z dokumentov pochádzajúcich z 11. storočia je známe, že už prvý uhorský kráľ Štefan nariadil, aby si vždy desať dedín postavilo kostol a venovalo mu polia, otrokov a domáce zvieratá. Kňaza pre takto zriadený kostol mali zabezpečiť biskupi a kráľ sa zaviazal postarať sa o výbavu chrámu a kňazov odev. Bolo to však skôr zbožné želanie panovníkovo, nie všade bolo možné jeho príkaz vyplniť. Pisomné prameň nám ale potvrdzujú existenciu fary v Nitrianskej Blatnici už začiatkom 14. storočia. Súpis pápežských desiatkov z rokov 1332 - 1337 uvádza v nitrianskom archidiakonáte kostol sv. Mórica (Maura) a v ňom kňaza Mikuláša, ktorý zaplatil deväť grošov pápežovi.¹ Ďalšie osudy kostola a fary až do konca stredoveku nepoznáme. Môžeme len predpokladať, že keď bola osada pri kostolíku sv. Juraja v druhej polovici 13. storočia opustená a chrám prestal slúžiť svojmu účelu, v Nitrianskej Blatnici na mieste dnešného kostola bol postavený gotický kostolík. Zasvätili ho sv. Móricovi mučeníkovi, čo bol na Slovensku ojedinelý patronát, užívaný najmä vo včasnom stredoveku od 10. do konca 13. storočia.

Reformácia a rekatolizácia (1520 - 1690)

Už okolo roku 1520 sa aj na Slovensku objavili sympatie s reformačným hnutím v Nemecku. Spočiatku sa šírili najmä medzi nemeckými mešťanmi, no po vypuknutí občianskej vojny medzi Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským sa reformácie ujala aj šľachta. Navyše na moháčskom bojisku zahynulo päť biskupov a dvaja arcibiskupi. Štruktúry katolíckej cirkvi sa oslabili a uvoľnila sa disciplína kňazov. Vídiecki farári sa síce hlásili ku katolicizmu, ale zároveň si osvojili viaceré zásady reformácie. Väčšina mladších sa oženila a prijímanie vysluhovali pod

oboma spôsobmi. Rehoľníci opustili svoje kláštory a mocní šľachtici si prisvojili časť cirkevných majetkov. Okolo roku 1530 (presný dátum nie je známy) Mária Turzová dala z ruín znova postaviť kaplnku sv. Juraja a udelila jej aj peňažnú dotáciu. Nevieme, aké motívy ju k tomu viedli. Je dosť pravdepodobné, že to mohol spôsobiť aj vpád Turkov v roku 1530 a udalosti s ním spojené. Turzovci však boli majiteľmi tematínskeho panstva, ku ktorému patrila aj susedná obec Hubina a v Nitrianskej Blatnici nemali majetky ani patronátne právo.

V roku 1553 nastúpil do funkcie ostrihomského arcibiskupa Mikuláš Oláh. Pokúsil sa zastaviť šírenie reformácie. Prostredníctvom vizitácii (návštev) farností nechal zistiť, aké pomery panujú v jeho diecéze. V roku 1559 vizitátori navštívili Nitriansku Blatnicu.

Kňazom bol **Juraj Zudlar**. Bo ženatý. Kostol sv. Mórica bol v dobrom stave, vyzdobený ako sa patrí a zaopatrený všetkými sviatosťami. Kňaz mal aj potrebné kňazské svätenie, ktoré získal v Bratislave a farníci sa pochvalne vyjadrovali o jeho mravoch. O rok neskôr vizitátori opäť navštívili farnosť, ktorá bola pod patronátom Štefana Dobóa, Dóciho a vdovy Kálnajovej. Podobne ako predtým našli kostol vo veľmi dobrom stave, krásne vyzdobený. Medzi bohoslužobným náčiním sa spomína len strieborný kalich. Blatnickým farárom bol však už Ondrej, ktorý si posťažoval, že zemskí páni ho zbavili desiatku z úrody viníc.² Oláhove vizitácie potvrdzujú skutočnosť, že rovnako ako v Nitrianskej Blatnici kňazi síce boli katolikmi, ale oženili sa a mali rodiny. Navyše vysluhovali Večeru Pánovu pod oboma spôsobmi. Slovenský ľud na vidieku zostával tiež verný náboženskej tradícii a väčšina veriacich ani nepozorovala rozdiely medzi katolicizmom a umiernenou reformáciou, ktorá sa uchytila v mestách. O otázkach vierouky, cirkevnej disciplíny a celkovej reformy katolíckej cirkvi sa práve v tom čase diskutovalo na cirkevnom koncile v severotalianskom meste Trident (dnes Trento). Medzi kňazmi sa šírili zvesti, že Ferdinand I. žiadal nielen užívanie kalicha, ale aj zrušenie celibátu. Aj uhorská hierarchia na čele s arcibiskupom Mikulášom Oláhom sa prihovárala aspoň za prechodné legalizovanie manželského vzťahu pre katolíckych kňazov. Keď sa po skončení koncilu roku 1563 potvrdilo, že celibát nebude zrušený, mnohí kňazi radšej opustili katolícku cirkev ako svoje ženy a prešli k evanjelikom. Tak sa v posledných desaťročiach 16. storočia protestantizmus pevne uchytil aj na vidieku. Farnosti sa jedna po druhej dostávajú do rúk evanjelikov. Rozdiely medzi umiernenou reformáciou a katolíctvom neboli však veľké, a preto bola zmena nebadaná. Navyše syn

Ferdinanda I. cisár a kráľ Maximilián II.(I.) (1564-1576) bol tajným prívržencom luteranizmu a jeho šíreniu nekládol žiadne prekážky. Aj farnosť v Nitrianskej Blatnici v tomto období prešla do rúk evanjelikov. Začiatkom 17. storočia bol evanjelický kňaz z fary vypovedaný a farnosť sa stala katolíckou. Stalo sa tak v roku 1608, keď sa spúšťal proces úplného oddelenia evanjelickej cirkvi augsburského vyznania od katolíckej. O tom, že v nasledujúcich desaťročiach prepuklo veľa náboženských nezhôd a konfliktov, sa netreba podrobnejšie zmieňovať, ale ako sa zdá, tunajší ľud sa bez násillia a odporu vrátil ku katolíckej viere. Prispeli k tomu aj zemskí páni Dóciovcia a po nich Esterházyovci, ktorí na svojich majetkoch len výnimočne trpeli protestantov. Keď sa časť kostolov na základe Lineckého mieru v roku 1645 mala reštituovať protestantom, Blatnicu uviedli medzi odobratými farnosťami a chceli ju späť. Obyvateľstvo však už bolo katolícke, a tak k reštitúcii nedošlo.³

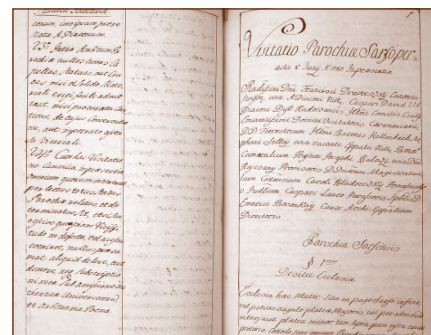
Podľa tradície sa niekedy na sklonku 16. storočia pri kostolíku sv. Juraja usadil pustovník pôvodom z Francúzska a začal tam aj vyučovať žiakov. Postupne sa táto pustovnícka škola upevnila, ale podrobnejšie záznamy o jej činnosti sa zatiaľ nenašli. Fungovala až do konca 18. storočia.⁴

V roku 1613 bola na blatnickej fare vykonaná ďalšia vizitácia. Ako farár tu pôsobil **Izrael Makó**. Vo farskom kostole vizitátori našli tri oltáre. Na hlavnom bol vyobrazený Ukrižovaný, na ľavom bol obraz sv. Juraja a na pravom vyobrazenie umučenia Pána. Akýsi stavec vypovedal, že Dóciovska kúria so všetkým, čo k nej patrí (mal asi na mysli pozemky), patrila voľakedy kostolu. Z tohto dôvodu Ladislav Zeleméry, keďže užíval kostolné pozemky, dal kostol opraviť, rozšíriť a zaopatril aj farára.⁵ V Nitrianskej Blatnici sa až do konca 18. storočia udržala ústna tradícia, že Zeleméry dal k pôvodnému gotickému kostolíku pristiaviť loď.

Až za ostrihomského arcibiskupa Petra Pázmáňa (1616 -1637) sa začalo so systematickou rekatalizáciou. V roku 1630 dal Pázmán vizitovať farnosť vo svojej diecéze. Hlavným cieľom bolo zistiť a zapísať majetkové pomery. V Blatnici v tom čase pôsobil ako

Ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh (1553 - 1568) nechal farnosť Nitrianska Blatnica vizitovať v roku 1559 aj 1560. Obr. 1

Prvá strana kanonickej viitácie z roku 1780. Obr. 2

Ostrihomský arcibiskup
Peter Pázmány (1616 - 1637).
Obr. 3

kňaz **Daniel Bogdanóci**. Patrónmi boli Michal Dóci a vdova po Štefanovi Dóci Judita, rodená Vizkeleky. Ako spoluvlastník majetkov sa spomína aj Imrich Liptaj. Farský kostol mal tri oltáre. Hlavný zdobilo niekoľko malieb na dreve s dominujúcou vyobrazením Krista na kríži. Ostatné dva oltáre boli bez obrazov. Veľkomožná pani Dóciová venovala na hlavný oltár prikrývku.. Bola z taftu, ozdobená rôznofarebnou výšivkou. Vnútro kostola zdobili viaceré sochy a obraz, či skôr drevená plastika sv. Juraja, ktorá akiste predtým bola súčasťou výzdoby kaplnky. V strede sanktuária boli umiestnené tri vyrezávané kríže a drevené sochy Panny Márie a sv. Jána. Medzi kostolným náčiním sa

spomína pozlátený strieborný kalich, ktorý mal však paténu a stojan z medi. Bol uvádzaný aj v kanonickej vizitácii roku 1560. Výbava kostola bola dostatočná, i keď vzhľadom na panujúce pomery aj dosť skromná: Vizitátori uviedli, že sú tu svietniky, dva cínové džbániky, darované urodzeným pánom Gašparom Rajcom z Bratislavy, za ktorého sa musia modliť, oltárne plachty a prikrývky, štyri mobilné drevené kríže s veľmi starými zástavami, ale aj medená krstiteľnica a tri zvony. Kostol nemal žiadne majetky ani stále príjmy Zato dôchodok farára a majetok fary boli na nadpriemernej úrovni. V chotári Blatnice fare patrili tri oráčiny o celkovej rozlohe 62 meríc, teda asi 12 hektárov. Navyše v Krtovciach vlastnila fara jedno jutro (asi pol ha) poľa a farár tu od každého obyvateľa dostával pol merice (asi 26 kg) obilia ročne. Z vinohradov na kľčoviskách farárovi patrilo desiatok z vína a vo vinici nazývanej **Na Záhumenickej**, mal okrem desiatku aj hôrne právo. Opäť sa spomínajú sporné pozemky patriace kaštieľu. Zemskí páni farárovi z nich nič nedávali. Rovnako si v minulosti privlastnili aj farskú záhradu, ale ju zanedbávali, za čo sa vdove Dóciovej dostalo napomenutia. Fare patrili aj tri lúky, na ktorých sa urodilo asi 7 vozov sena. Navyše každý sedliak z Blatnice, ktorý sa venoval roľníctvu, dával farárovi mericu pšenice, želiar pol merice a podželiari, čo nemali vlastné domy, po 12 denárov. Okrem dôchodkov z desiatku, výnosu z pôdy a naturálnych dávok mal farár príjmy aj v rámci štólových poplatkov a darov za rôzne kňazské úkony. Za krst dostával koláč a hus, za uvedenie do stavu manželského sviečku a 30 denárov, za pohreb, keď zomrelého vprevádzal len s malým krížom, 12 denárov. Za pohrebnú kázeň jeden zlatý a pintu vína, za pochovanie starenky dostal podušku a za úvod po pôrode plachtu.

Vizitácia spomína aj príjem rektora školy. Mal dostávať hrst'ové z úrody obilia a niečo aj z viníc. Okrem toho v nedeľu a vo sviatok sa stravoval u farára a od neho dostával aj tretinu z ofery. Príjmy mal aj z koly, ktorú odbavoval na Tri Krále a z prijímania na veľké sviatky a hody. Funkciu kostolníkov vykonávali Martin Duchoň a Benedikt Ocelka.⁶ Zakrátko farára Daniela Bogdanóciho preložili do Hradišťa, ale vrchnosť nebola spokojná s jeho disciplínou. Za vizitácie v roku 1634 ho prísne napomenuli, aby sa zbavil svojich zlozvykov a prestal sa opijať. V roku 1647 opäť figuruje ako kňaz v Blatnici.⁷ Zdá sa, že nebol sám, čo mal problém s vínom, pivom alebo snád' už aj s páleným, ktoré v tej dobe získavalo čoraz väčšiu obľubu. Keď v roku 1634 nitriansky archidiakon Juraj Žilinský opäť vizitoval Nitriansku Blatnicu, pôsobil tu kňaz **Ján Kapry**. Zaznamenal o ňom, že je to mladík a ožran, ktorý nevie ani čítať breviár. Po príchode ho našiel úplne spitého. Tento kňaz všetko zanedbával, nevedol ani matričné záznamy, nedával posledné pomazania....Vizitátor sa zaujímal o odňaté farské pozemky za kaštieľom o rozlohe asi dvoch jutár. Občan Štefan Ocelka bol ochotný zložiť v kostole pred oltárom aj prísahu, že pozemky patria fare, o čom vraj vedia všetci v meste. Vizitátor tu Nitriansku Blatnicu označuje latinským názvom *civitas*, čo znamená mesto.⁸ Bola však len mestečkom, aj keď v tej dobe veľmi živým. Nedisciplinovaný kňaz Ján Kapri, v niektorých prameňoch označovaný aj Capricorni, čo v latinčine znamená kozí roh, pôsobil v Blatnici iba do roku 1636. Po ňom nasledoval **Juraj Fábry (1639)**, v roku 1647 sa ako tunajší kňaz opäť spomína Daniel Bogdanóci. O desať rokov neskôr faru spravoval **Eliáš Tominič**. V rokoch 1667 - 1675 v Nitrianskej Blatnici pôsobil **Šrefan Dobrovičini**. Kuruckú vojnu vedenú Imrichom Tekelym, ktorá mala náboženský ráz a bola namierená proti katolíkom, šťastne prežil farár **Martin Turkovič (1675 - 1686)**. Po ňom prebral faru **Ján Šimo (1686 - 1690)**.

Posledné tri storočia v živote farnosti a veriacich (1690 - 1990)

V roku 1690 vykonal nitriansky archidiakon Imrich Pongráč vizitáciu Nitrianskej Blatnice. Farár Ján Šimo mal vtedy 40 rokov. Podľa hodnotenia vizitátora bol kostol sv. Mórica dostatočne veľký na počet veriacich, lebo v celej farnosti, kam patrila obec Krtovce, žilo len 487 duší. Kostol bol postavený z kameňa, kamenné boli aj dva bočné oltáre bez výzdoby a kazateľnica. Chór bol z dreva, rovnako aj zubom času poznačené lavice. Vnútro zdobila drevená socha bolestnej Panny Márie, ktorá spomínala už pred sedemdesiatimi rokmi. Zato v predchádzajúcich turbulentných dobách sa strieborný kalich po-

minul a nahradil ho medený. Kostol nemal vežu, ale len drevenú zvonicu s dvoma väčšími zvonmi. Tretí, najmenší zvon, bol umiestnený na strešnej vežičke. Sviatky patróna - hody - sa vždy slávil v nedeľu po sviatku sv. Mórica mučeníka, teda po 22. septembri. Keď pripadol na nedeľu, posunuli sa na nasledujúcu nedeľu. Kostol predtým bez akéhokoľvek nehnuteľného majetku získal od niektorých farníkov vinice a lúky v chotári Blatnice, ale aj vo filiálnej obci Krtovece, za čo museli byť každoročne odsľúžené spomienkové omše. Výnos z prenájmu pozemkov šiel na prevádzku alebo opravy. Zároveň kostol dostával aj za pohrebne zvonenie a to za jednu hodinu desať denárov. Kostolnú pokladničku tiež naplňali peniaze z vybratých pokút, okrem pokuty za „preliatie krvi“. Pod týmto označením mohlo byť ublíženie na zdraví, no i neúmyselné zabitie.

Nitriansky biskup Anton Révaj niekoľkokrát navštívil tunajšiu farnosť. Obr. 4

Farníci, rovnako ako predchádzajúcich dobách, platili štólové poplatky, no už za všetky dávali peniaze, a nie aj naturálie. Boli tiež o niečo vyššie ako v predchádzajúcom období, ale zároveň sa v nich zrkadlia aj sociálne rozdiely medzi niektorými skupinami poddaných. Za pochovanie sedliaka bol poplatok jeden zlatý, sedliackej gazdinej 80 denárov, za pochovanie

želiara len 25 denárov, rovnako ako za dieťa. Ak pozostalí chceli mať s pohrebom aj omšu, museli priplatiť ďalších 50 denárov a za pohrebnú kázeň navyše takisto. Vizitácia spomína aj učiteľa (*rector scholae*), ktorým bol Ján Molitoris, katolík. Za vyučovanie mal dostať od každého sedliackeho synka jeden zlatý ročne, od želiarskeho 50 denárov. Kolí rodičia dali svoje deti do školy, nie je známe. Okrem toho mal hrst'ovné z polí a ďalšie príjmy z ofery, za spev, koledy a pohreby. V čase vinobrania dostával za zvonenie proti búrkam ešte aj pintu vína.⁹ V nasledujúcich desaťročiach sa tu kňazi často striedali. Boli to: **Juraj Stankovič (1690-1692)**, **Adam Gál (1693 - 1694)**, **Michal Valasky (1694 - 1703)**, **Michal Bednár (1703)**, **Juraj Paulec (1703 - 1706)**, **Ján Modray (1706 - 1709)**, **Ignác Rankay (1709 - 1710)**, **Pavol Geriš (1710 - 1712)**. Až **Michal Fábry** tu účinkoval nepretržite 9 rokov. Vizitátor Pavol Zičí v roku 1713 o ňom poznamenal, že je dostatočne vzdelaný a nie sú na neho žiadne sťažnosti, všetkým farníkom sa páči. Zostal tu až do roku 1721.¹⁰

Dekanát Radošina na unikátnej mape ostrihomského arcibiskupstva z roku 1822. Čiary znázorňujú filiálky materských farností. K Nitrianske Blatnici (Sarffo) patrili Krtovece, Lipovník, Vozokany a kaplnka sv. Juraja. Obr. 5

Po Fábrym nasledovali: **Móric Kosteréni, (1721 - 1722)** **Michal Hold (1722 - 1727)**, **Juraj Adamovič (1727 - 1733)**, **Ondrej Vaginay (1733 - 1736)**, **Pavol Kujovič (1736 - 1744)**, **Gabriel Nedecký (1744 - 1748)** **Jozef Nagy (1748 - 1750)**. Po ňom farskú stanicu zaujal **Ján Garajský** z Jasloviec, ktorý získal titul magistra filozofie v Trnave roku 1735, a od roku 1739 bol na fare v Horných Otrokovciach. Za jeho pôsobenia vykonal tu nitriansky biskup Anton Révaj vizitáciu. Kostol takto opísal: *Je postavený z kameňa a pálených tehál v gotickom slohu, na hlavnom oltári je obraz sv. Mórica a jeho druhov. Po bokoch hlavného oltára sú sochy apoštolov sv. Petra a Pavla a povedľa nich sú ešte sochy Panny Márie a archanjela Gabriela, znázorňujúc udalosť zvestovania. Nad hlavným oltárom je obraz, ktorý predstavuje korunovanie Panny Márie v prítomnosti Najsvätejšej Trojice. Bočné oltáre sú dva. Na jednom je výjav z Getsemanskej záhrady -Utrpenie Krista Pána a druhý zobrazuje sv. Barboru mučenicu. Chór je drevený a spočíva na pilieroch. Na chóre je organ. Kostol je bez veže.*¹¹

Dňa 6. augusta 1764 farár Ján Garajský v Blatnici zomrel a bol tu aj pochovaný. Na uprázdnené miesto bol sem ordinovaný **Ondrej Jantulík**, rodák z Turzovky, ktorý bol vysvätený za kňaza v roku 1750. Do Blatnice prišiel z fary v Moravoch. Bol človekom veľmi činorodým. V roku 1768 premiestnil starý náhrobok Ladislava Zeleméryho, ktorý doposiaľ kryl kryptu, na vonkajšiu stranu kostola. Jednoduchý ľud dobre zachovanú postavu niekdajšieho správcu arcibiskupských majetkov pokladal za akéhosi svätca a chodieval sa tam modliť. Cirkevná vrchnosť potom odporučila, aby v tomto zjednal nápravu a farníkom veci vysvetlil. V roku 1773 sa pustil do stavby veže, ktorú kostol doposiaľ nemal. O dva roky bola hotová a posvätená. Na vežu boli umiestnené štyri zvony. Najväčší vážil takmer pol tony, najmenší 200 kilogramov.

Telo veže bolo vysoké 10 siah a dve a pol stopy, teda bezmála 20 metrov a na hrebeni strechy krytej škridľou sa čnelo malé pinakulum viac ako dva metre vysoké. Počas stavby veže sa vykonali aj nutné opravy v kostolnej lodi.

Relikviár kardinála Jána Scitovského venovaný kostolu v roku 1852.

Obr. 6

Jantulík sa postaral aj o výstavbu filiálneho kostola v Lipovníku. Keďže farnosť sa rozrástla o dve filiálky, počet farníkov prekročil už tisíciku. Jantulík mal veľa práce pri plnení kňazských povinností, najmä počas nediel a sviatkov. Ročne sa ich svätilo 40. V predvečer veľkých sviatkov mnoho ľudí zvyklo chodiť na spoveď a potom na prijímanie. Keďže Jantulík nemal kaplána, zvykol si privolať na pomoc františkánskeho rehoľníka z hlohoveckého kláštora.

Občas mu vypomohol aj pustovník pri kostolíku sv. Juraja Viktor Zimáni. Bol to posledný známy eremita a učiteľ.

Františkáni z Hlohovca zvykli už oddávna sami chodiť po kraji, kázať ľudu, ale aj kvešovať svoje živonbytie. Nepochybne ich zásluhou tu vzniklo ešte v prvej polovici 18. storočia cirkevné bratstvo sv. Františka. Bratstvo si viedlo aj svoju knihu s názvom *Prawidlo neomilne Braterstwa S. Otcie Franciska*, ktorá obsahovala stanovy a rôzne záznamy.

V júni 1780 prišla na faru veľká vizitačná komisia, vedená ostrihomským kanonikom Františkom Draveckým v sprievode nitrianskeho diakona Gašpara Dávida a ďalších funkcionárov. K vizitácii boli prvolaní aj zemskí páni. Takmer 200 - stranová zápisnica podáva množstvo informácií, z ktorých je na tomto mieste možné sprostredkovať len niekoľko najzaujímavejších. Poloha kostola sa komisii zdala vcelku vyhovujúca, no upozornili na nebezpečenstvo požiaru, keďže farská stodola, ale aj panské majerské budovy sú pomerne blízko a odporúčali vec riešiť. Dôležitá je zmienka o dosluhujúcom cintoríne, ktorý sa nachádzal okolo kostola a bol ohradený kamenným múrom. Vzhľadom na všeobecnú kráľovskú reguláciu sa na ňom od roku 1778 prestalo pochovávať. Bol teda zriadený nový cintorín, ktorý však ešte nebol obohnaný ani plotom, ani múrom, ani obyčajnou priekopou.

Vnútorne vybavenie kostola bolo v nezmenenom stave. Tvorili ho tri oltáre: Hlavný - sv. Mórica a dva bočné - sv. Barbory panny a sv. Spasiteľa. Vizitátor však poznamenal, že oltárny obraz Spasiteľa je už taký starý a zošlý, že nie je možné rozoznať, čo zobrazuje. Preto ho odporučil reparaovať alebo nahradiť novým. Opravu si podľa názoru vizitačnej komisie vyžadovalo aj prastaré gotické sanktuárium.

V porovnaní s predchádzajúcim stavom sa podstatne rozšírila výbava kostola i počet kňazských rúch. Súpis udáva medzi iným aj pozlátenu striebornú monštranciu, ktorú chrámu venovala rodina Esterházyovská. Ročný príjem kostola z prenajatej poľnohospodárskej pôdy a základín bol asi 40 zlatých, čo zatiaľ stačilo pokrývať náklady spojené s prevádzkou. V kostole opatrovali aj zástavy, ktoré si veriaci niesli počas procesií a na púte. O veľkej úcte k Panne Márii šaštínskej aj medzi tunajšími veriacimi svedčí aj skutočnosť, že na všetkých štyroch zástavách nechýbalo jej vyobrazenie. Podľa správ vizitátorov farníci chodievali na procesie ku kostolíku sv. Juraja na jeho sviatok spolu s veľkým množstvom ľudu z bližšieho i vzdialenejšieho okolia. Púte k Jurkovi boli v tej dobe už také známe a obľúbené, že nový zvon sem prišiel vysvätiť sám nitriansky biskup Anton Révaj. Na sviatok evanjelistu sv. Marka chodievali farníci svätiť siatiny, na sviatok najsvätejšej Trojice sa vybrali do susednej Radošiny podľa predpísaného a prísne dodržiavaného poriadku. Procesie sa organizovali aj v obci. Päť nediel, ak bolo pekné počasie, sa zvyklo chodiť k soche sv. Jána Nepomuckého. Tieto organizovali aj zabezpečovali členovia bratstva sv. Františka. Pritom sa spievali nábožné piesne. Chlapci s učiteľom po latinsky a dievčence po slovensky. To svedčí, že hoci škola bola biedna, chlapci sa v nej zoznámili aspoň so základmi úradnej latiny. Najvýznamnejšou udalosťou spomedzi procesií bola púť do Šaštína. Cesta tam i späť trvala 5 dní. Osvietení poznačení racionalizmom, obklopujúci Máriu Teréziu poukazovali na veľkú a zbytočnú stratu času a snažili sa masové púte obmedziť.

Príjem farára z Nitrianskej Blatnice či už z pôdy, zosypu alebo štóly bol odhadnutý na 167 zlatých ročne, z Vozokan mal 43, z Krtoviec 20 a z Lipovníka 46 zlatých. Spolu to bolo 276 zlatých, čo na riadne zaopatrenie nedostačovalo, a tak dostával ešte s diecéznej farskej pokladne 50 zlatých ako vyrovnávajúci príplatok. Dosť biedne finančné pomery sa odrazili na stave bydliska tunajšieho kňaza aj učiteľa. Obaja bývali v domoch, ktoré kedysi postavili farníci. Ani jeden však nedostačoval. Fara by bola neobývateľná, keby si ju Jantulík vlastným nákladom neopravil a príbytok učiteľa, kde prebiehala aj výučba, sa viac podobal ruine ako škole. Vizitátori tiež zaznamenali, že starostlivosť o školský dom a faru je v kompetencii farníkov, lebo panstvo je v hypotekárnej držbe Adama Rajčaniho a dočasný majiteľ úplne zanedbáva svoje patronátne povinnosti. No farníci z materskej obce i filiálok sú vraj veľmi neposlušní, svoje povinnosti si neplnia a keď sa aj pustia do práce, robia to zdĺhavo. Niet sa však čomu diviť, keď mali robiť zdarma. Celkovo žilo v obvode farnosti 1166 ľudí, z toho 70 židov. V Blatnici bývalo 419 katolíkov a 29 židov.¹²

Farár Ondrej Jantulík si dlho neužil plody svojej práce a ešte v roku 1780 zomrel. Po ňom faru prebral iba 30 - ročný **Imrich Valentič (1780 - 1809)**. To už bol na tróne Jozef II., ktorý vydal Tolerančný patent a s malými ohľadmi zasahoval aj do života katolíckej cirkvi. Evanjelici však vo farnosti neboli, s výnimkou niekoľkých zemských pánov - komposesorov vo filiálkach, čo však katolíckym kňazom komplikovalo život. Silné zemetrasenie, ktoré postihlo obec 15. novembra 1787, napáchalo najviac škôd na kostole. Statika lode a veže boli narušené. Aj keď sa vykonali provizórne opravy, kostol nemohol dlho slúžiť svojmu účelu. Na stavbu nového sa v ťažkom období vojen s Francúzskom a Napoleonom na prelome 18. a 19. storočia pomýšľať nedalo. Navyše štátny krach roku 1811 znehodnotil papierové peniaze. Ešte v roku 1809 umrel aj kňaz Imrich Valentič. Na faru bol ordinovaný trnavský kaplán **Ján Gerlici**. Pôsobil tu do roku 1814. Za jeho pôsobenia sa začalo s prípravou na výstavbu nového chrámu. Starý a poškodený bol strhnutý. So stavbou nového farského kostola sa začalo v roku 1815. To už bol kňazom odchovanec trnavského seminára a predtým kaplán v neďalekej Bojnej **Jozef Fúzik**. Na jeho pleciach ležala časť zodpovednosti na organizovaní výstavby. Posviacka nového chrámu sa konala 15. októbra 1821 a vykonal ju Jozef Trajčík, archidiakon radošinský.¹³ Pôvodné zasvätenie však už nebolo obnovené. Kostol získal nový duchovný patronát Povýšenia sv. Kríža. Úcta k sv. Krížu tu aj v minulosti bola veľmi rozšírená, o čom svedčia staré oltáre i obrazy. Blatnický kostol, na dedinské pomery nezvykle rozsiahly, dal postaviť gróf Pavol Zerdaheľ, člen Uhorskej miestodržiteľskej rady, kráľovský komorník a administrátor Ostrihomskej stolice.¹⁴ Kostol je postavený v klasicistickom štýle. Jeho model gróf údajne odporozoval v Paríži. Veža totiž nie je nad vchodom do svätyne, ale nad oltárom, smerom na západ. Keď gróf v roku 1825 zomrel, manželka Nina Huňadyová ho nechala v kostole pochovať a u sochára Michala Bauera objednala krásny náhrobok v empírovom štýle. Jeho torzo je uchovávané na tunajšej fare.

V októbri 1829 v Blatnici zomrel farár Ján Fúzik a na jeho miesto prišiel **Peter Martinkovič**, ktorý tu po 22 rokoch dušpastierskej činnosti ocenenej aj strieborným krížom, v októbri 1851 skončil. Jeho miesto zaujal topoľčiansky rodák **Ján Vacula**. V nasledujúcom roku navštívil faru ostrihomský arcibiskup Ján Scitovský. Údajne v rannej mladosti (narodil sa neďaleko Košíc v roku 1785) bol žiakom pustovníckej školy pri kostolíku sv. Juraja.¹⁵ Kostolu daroval relikviár, ktorý bol kedysi súčasťou starého oltára a prednedávnom bol opäť objavený. Nesie latinský nápis: „*Tento oltár s uloženými relikviami sv. Hono-*

Blatnica 1962 - kostol po zrútení veže. Obr. 7

rát a sv. Benedikty požehnal dňa 14.12.1832 Ján kardínal Scitovský, biskup Ostrihomský, prímás kráľovstva Uhorského“.¹⁶ V roku 1857 kostol poškodil veľký požiar. Najviac ale utrpela fara, kde zhoreli aj mnohé dokumenty. Oheň zničil aj najstaršie matriky, a tak sú dnes k dispozícii len druhopisy, vedené od roku 1827. Desať rokov po požiari, v máji 1867, zomrel v Blatnici aj Ján Vacula. Po ňom faru zaujal **Rudolf Poeck**, narodený v Trnave roku 1823. Pôsobil tu až do novembra 1880, keď bol preložený do Preseliana. Miesto neho bol sem ordinovaný **Karol Pistl**, rodák z Ondrochova neďaleko Šurian. Predtým bol kaplánom v Topoľčanoch a šesť rokov kaplánčil v susednej Radošine. Od roku 1903 bol tunajším farárom **Alexander Kuzmann**, novozámocký rodák, predtým farár v Ardanovciach. V Nitrianskej Blatnici zotrval celých 36 rokov, najdlhšie spomedzi ostatných farárov. Na farskom dvore založil veľké gazdovstvo a sám popri duchovnej činnosti bol veľkým gazdom.¹⁷ Jeho nástupcom bol **Imrich Kosec (1939 - 1940)**. Farníci si ho pamätajú ako kňaza, ktorý aktívne pracoval s mládežou. Pod jeho vedením sa nacvičovali divadelné predstavenia. Ďalším farárom bol **Andrej Balog (1940 - 1944)**. Po štyroch rokoch sa stal farárom - dekanom v susednej Radošine, kde zdarne účinkoval bezmála štyri desaťročia. V zložitom období na sklonku vojny prebral tunajšiu faru **Ján Laktiš (1944 - 1949)**. Veriaci si ho pamätajú ako veľkého športovca. Zúčastnil sa aj na majstrovstvách Slovenska v lyžiarskych pretekoch. Jeho zásluhou sa na Marháte v roku 1946 postavil veľký kríž. Po Laktišovom odchode tu bol dva roky farárom **Teodor Vida (1949 - 1951)**. Keďže sám bol mladý, v čase príchodu do Nitrianskej Blatnice mal iba 27 rokov, venoval sa mládeži, pre ktorú dal na farskom dvore vybudovať volejbalové ihrisko. To však vtedajší mocipáni neradi videli.

V roku 1945 štátne orgány začali cirkev postupne vytláčať zo spoločenského života. Po uchopení moci komunistami prišli na rad ešte tvrdšie opatrenia.

Provizórna zvonica. Obr. 8

Kňazi i príslušníci hierarchie, ale aj mnohí laickí veriaci, ktorí proti útlaku aktívne vystúpili, boli veľmi tvrdo potrestaní. Od 1. novembra 1949 sa farári stali štátnymi zamestnancami, lebo ich pôžitky im vyplácal štát, poplatky a záväzky zo strany farníkov boli zrušené. Farár musel vypracovať finančný rozpočet na celý rok a poslať na biskupský úrad, ktorý ho postúpil krajskému národnému výboru na schválenie. Štát „odkúpil“ cirkevné majetky za symbolickú peňažnú protihodnotu. V lete 1950 dostali farské úrady prípis s oznamom, že na vyučovanie náboženstva na všetkých typoch škôl musí mať farár štátny súhlas, bez neho nemá prístup do školy. Súhlas na vyučovanie náboženstva udeľoval národný výbor v Nitre. Štát začal zasahovať aj do organizovania veľkých cirkevných sviatkov. Sviatok Všetkých svätých aj iné boli vyhlásené za pracovné dni a kňaz musel prispôsobiť novému stavu aj časy Bohoslužieb. Vrchnosť zakázala konanie všetkých procesií na verejných miestach a priestranstvách. Cirkevné slávnosti sa mali odbaviť len v kostole. Štát obmedzil Bohoslužby počas závažných prác. Aj vyučovanie náboženstva na školách bolo preložené do popoludňajších, ba pri dvojsmennej prevádzke škôl i do neskorých večerných hodín. Štátna moc zrušila diecézne semináre, obmedzilo sa vydávanie väčšiny cirkevných periodík a spustila sa masívna ateistická propaganda zameraná najmä na mladú generáciu. Organizovali sa tzv. odpútaacie akcie. Obvykle v nedeľu dopoludnia sa konali filmové predstavenia a rôzne iné podujatia s cieľom, aby mládež nešla na Bohoslužby. Všetkými možnými spôsobmi sa štátne orgány snažili obmedziť aj hromadné púte k sv. Jurkovi, nielen z náboženských, ale aj politických príčin. Ľudia si ešte pamätali, keď v roku 1935 tu k 40-tisícovému davu predniesol ohnivú reč otec národa Andrej Hlinka. Pri tej istej príležitosti navštívil kostolík v roku 1942 aj prezident Jozef Tiso.

V tejto neľahkej dobe bol blatníckym farárom **František Šimek (1951 - 1956)**. Ešte v roku 1946 spracoval a vydal „*Spevník náboženských piesní*“ Po odchode z Blatnice pôsobil v Rohožníku a v roku 1961 bol zbavený štátneho súhlasu. V období uvoľnenia mu bol vrátený. Bol vzorom pre ostatných kňazov a veriacich, a preto mu bol pápežom udelený titul „monsignor“ Za jeho pôsobenia sa na kostole sv. Juraja urobila nová strecha z pozinkovaného plechu. Kostol dostal nové osvetlenie, ktoré zapájal sám vdp. Šimek, nakoľko sa rozumel elektrine. Z jeho iniciatívy sa vykonala aj rekonštrukcia budovy fary. V rokoch 1956 - 1964 bol farárom **Štefan Smolik**. Za jeho éry sa v roku 1961 zrútila kostolná veža. Po tejto nezvyčajnej nehode bolo potrebné vykonať nevyhnutné opravy a sanácie. Kostol dostal novú strechu. V rokoch 1964 - 1969 bol správcom farnosti **Michal Kozár**. Po ňom prišiel **František Jurík (1969 - 1990)**, rodák z Bučian pri Trnave. Ako rehoľník - redemptorista bol konfrontovaný s komunistickým režimom. Po obsadení kláštorov ozbrojenými zložkami v apríli 1950 absolvoval pobyt v koncentračnom tábore v Podolínci. Základnú vojenskú službu slúžil štyri roky u „pétepakov“ v tzv. pracovno-technických práporoch. Počas vojenskej služby bol 14. decembra 1950 tajne vysvätený za kňaza rožňavským biskupom Róbertom Pobožným. Po návrate do civilu prešiel rôznymi zamestnaniami, no v roku 1961 bol za „zločin“ marenia štátneho dozoru nad cirkvou odsúdený a takmer jeden rok si odsedel. V období politického odmäku v druhej polovici šesťdesiatych rokov minulého storočia získal súhlas na vykonávanie kňazskej služby. Do Nitrianskej Blatnice prišiel v auguste 1969 so svojim rehoľným bratom Jánom Kintlerom, ktorý sa ujal funkcie kaplána. Spolu tu vykonali veľké dielo. S pomocou ochotných blatníckych veriacich bola z iniciatívy Františka Juríka postavená nová veža, ktorá kostolu veľmi chýbala. Postaral sa o rekonštrukciu interiéru (nový oltár, obnovenie maľovky, namaľovanie nového obrazu Panny Márie na strope kostola, obloženie stĺpov a stien mramorom, nové lavice). Zorganizoval aj opravu exteriéru (nová omietka a maľovka, oprava strechy). Vďaka jeho iniciatíve boli opravené aj filiálne kostoly. Bol nielen výborným organizátorom, ale aj vzorným pastierom svojich ovečiek. Zomrel v marci roku 1991 v topolčianskej nemocnici.

Koncom roku 1989 a v prvých mesiacoch roka 1990 sa obnovila náboženská sloboda a všetky obmedzujúce nariadenia boli zrušené. Po týchto zmenách tu pôsobili: **Juraj Dubec (1990-1993)** a kaplán **Martin Zanolit (1990-1993)**. V rokoch 1993 - 1997 bol správcom farnosti **Marek Bóžik**. Jeho nástupcom sa stal **Dušan Kajanovič**. Od roku 2007 sa o zverení farnosť a veriacich vzorne stará vdp. **Jozef Hužovič**.

Nitrianska Blatnica nielen prijímala, ale Cirkvi aj dala niekoľkých osobností. Bol to kňaz Augustín Rock a rehoľná sestra Veronika Schwarcová. V súčasnosti je rehoľnou sestrou tunajšia rodáčka Monika Tóthová.

Kríže, sochy a kaplnky

Kaplnka svätého Urbana bola vystavaná za pôsobenia Rudolfa Poecka. Posviacka sa vykonala 22. októbra 1871 za účasti veľkoripňanského farára Štefana Peresléniho a asistencie Eduarda Dubika, kaplána v Radošine.¹⁸

Misijný kríž. V roku 1945 sa vo farnosti konali prvé misie. O päť rokov neskôr aj druhé. Odvtedy stál pri kostole veľký kríž s vyrytým dátumom misií. V súčasnosti sa kríž nachádza v predsieni- „zobrač-ni“ farského kotola

Päť rovnakých krížov. Z iniciatívy pána Jozefa Hudečka boli v dedine rozmiestnené rovnaké kríže, ktoré sám zhotovil. Jeden stojí v záhrade jeho domu, druhý pred budovou poľnohospodárskeho družstva, tretí pri farskom kostole, štvrtý pri rotunde sv. Juraja a piaty v lese na Visiacej skale. Kríže neboli do dnešného dňa posvätené.

Kríž na cintoríne. Na jeho podstavci je napísaný rok 1800. Nezachoval sa nám žiadny záznam, kto dal kríž postaviť.

Kríž za dedinou. Smerom na Vozokany je za dedinou postavený drevený kríž, ktorý veriaci nazývajú „Čiglov“. Nevie sa, kto bol iniciátorom jeho postavenia. V minulosti, keď sa chodilo na púť do Topoľčian, veriaci, ktorí až do Topoľčian nešli, odprevádzali ostatných po tento kríž a pri spiatocnej ceste ich tam zase čakali.

Kríž na Marháte. Iniciátorom stavby kríža na najvyššom vrchu Krahulčích vrchov Marháte bol už spomínaný športovo založený kňaz Ján Laktiš. Je to 10 metrov vysoký kríž, na ktorom je nápis: „BOŽE OCHRAŇUJ TURISTOV“.

Socha svätého Jána Nepomuckého. Je umiestnená v záhrade, oproti farskej budove. Ján Nepomucký, mučeník z 15. storočia, bol na príkaz českého kráľa Václava IV. mučený a zhodený z Karlovho mosta do Vltavy, lebo nechcel prezradiť svedecké tajomstvo. Jeho kult sa u nás šírila v prvej polovici 18. storočia. V tom období bola tu postavená aj jeho socha. Je ochrancom pred povodňami.

Socha svätého Floriána. Je súčasťou farskej budovy a je umiestnená vo výklenku z južnej strany. Florián je mučeník z tretieho storočia. Uctieva sa ako ochranca proti zhubnému ohňu.

Socha Ružencovej Panny Márii. Nachádza sa v dolnej časti obce, pri zastávke autobusu. Na podstavci je nápis: „Allitatta: „ Jél Bittner János es neje

M. Anna 1895“, čo v preklade znamená: „Tento znak dal postaviť Ján Bittner a manželka Anna M. v roku 1895“.

Obraz Najsvätejšej Trojice. Nachádza sa v horách nad dedinou. O tom, kto ho umiestnil na jeden zo stromov na rázcestí troch ciest, sa nevie. Isté je však to, že veriaci každý rok v pondelok po sviatku Ducha Svätého putovali s procesiou k tomuto obrazu. Procesiu viedol vždy kňaz a pri obraze sa modlili litánie a modlitby k Duchu Svätému. Počas totalitného režimu sa tieto procesie zrušili.

Kalvária neďaleko rotundy sv. Juraja. Je situovaná asi päť kilometrov severne od obce, na svahu kopca Marhát, nad včasnostredovekou rotundou sv. Juraja. Vznikla na sklonku 18. storočia. Súsošie tvorí kríž s korpusom Krista, pri podstavci ktorého kľáči Mária Magdaléna a bočné sochy Panny Márie a sv. Jána.¹⁹

Pri koncipovaní tejto kapitoly, najmä častí týkajúcej sa dejín 20. storočia, bola použitá diplomová práca Mgr. Martiny Turanovej: História farnosti Nitrianska Blatnica, obhájená v roku 2005.

Pramene a literatúra

- 1 Vetera Monumenta Hungariorum Sacram Illustrantia. Zostavil Theiner August, diel I. Rím 1859, s. 568.
- 2 Bucko Vojtech: Reformné hnutia v arcibiskupstve ostrihomskom, Bratislava 1939, s. 160, 185.
- 3 Paulíny Ladislav: Dejepis superintendencie nitrianskej. Zväzok IV. Jasenová 1894, s. 114.
- 4 Magyarország vármegyei és városai, Nyitra vármegye, Budapešť, bez roku vydania, s. 83.
- 5 Némethy Ludovicus: Series parochiarum et parochorum archi-diecesis Strigoniensis. Ostrihom 1894, s. 206.
- 6 Strigonium antiquum 3. Pázmány Péter egyháztörténeti jegyzékonyvei (1616 - 1637). Zostavila Beke Margit. Ostrihom 1994, s. 143 - 144.
- 7 Némethy Ludovicus: Series parochiarum et parochorum archi-diecesis Strigoniensis. Ostrihom 1894, s. 505.
- 8 Strigonium antiquum c.d. s. 166..... de re tota civitati est notum.
- 9 Slovenský národný archív Bratislava, archív rodu Esterházy - Blatnica, fasc. 88, str. 26 - 29.
- 10 Némethy Ludovicus, c.d. s. 563.
- 11 Jurík F: *Kronika farnosti Nitrianska Blatnica*, Nitrianska Blatnica 1985, str.15, rukopis.
- 12 Archív Trnavskej arcidiecézy, Vizitácie 1780, i. č. 5 s. 1 - 180.
- 13 Tamže, str. 16.
- 14 V. UHLÁR - P. STANČEK, *Nitrianska Blatnica 1185-1985*, Topoľčany 1985, str. 27.
- 15 Magyarország vármegyei, Nyitra vármegye c. d. s. 83
- 16 Nájdený pozostatok relikviáru v kostole Povýšenia sv. Kríža, Nitrianska Blatnica, 2005.
- 17 *Schematismus administrationis apostolicae Tyrnaviensis*, Pro anno reparatae salutis communi, Trnava 1938, str. 284.
- 18 Jurík F., c.d. s.43
- 19 M. ČIČO, M. KALINOVÁ, S. PAULUSOVÁ, *Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku*, Bratislava 2002, str. 255.